

MARCIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2011/4 szám

Villám

Ballai László: Feltámadások

A gyönyörűséges Rabiébe beleszeretett Tuwale, a napember. Rabié nemzetsége azonban vonakodott hozzáadni a lányt, ezért a férfi elrabolta kedvesét, és egy fa gyökerénél a föld mélyébe szállt vele. Mielőtt eltűntek volna, a hajadon így kiáltott anyjához: „Tuwale az, aki elrabolt. Öljetek meg egy disznót és üljetek tort, mert én most meghalok. Három nap múlva este azonban nézzetek fel az égre, és onnan fogok ragyogni rátok.” Az emberek megfogadták az élettől búcsúzó Rabié tanácsát, és három nap múlva meglátták a Holdat.

A Seram szigetén feljegyzett történet csak egy a feltámadásról született számtalan mítosz közül. E kozmogóniák közös jellemzője, hogy az egyéni szenvedés természeti megújulássá válik bennük. Az eszme beáradva a mindennapokba kitágítja a nemzeti határokat és a beszűkült gondolkodás egyetemessé – katolikosszá – szélesedik. A fájdalom és a halál által megszentelt feltámadás tiszta, nemes állapot, amelyben azok, akik részesei voltak, kinyitják szívüket mások előtt, különösen a sors sújtotta szenvedők felé.

2011. március 11-én a Richter-skála szerinti 9-es fokozatú földrengés rázta meg Japánt, majd 16 méter magas szökőár zúdult keleti partjaira. A halottak és eltűntek száma meghaladja a harmincezet, a kikötők és ipari létesítmények jelentős része romokban hever, a 25 millió tonnára becsült törmelék eltakarítása előre láthatóan több évet vesz majd igénybe. A kár – amelyet nem sokkal az elemi csapás után a japán GDP 4 %-ára becsültek – napról-napra növekszik, mert az energiaellátás súlyos zavarai miatt akadozik az ipari termelés, állnak az autógyárak és a híradástechnikai üzemek futószalagjai.

De a szigetországra és a Távols-Keletre rávetült egy még súlyosabb rém: az atomkatasztrófa árnyéka. A földrengés során a fukusimai atomerőmű négy blokkja megsérült, tartalék áramfejlesztő rendszere leállt, így a reaktorok kritikus ponton való túlhevülése a csernobilit sokszorososan felülmúló radioaktív sugárszennyezéssel fenyegetett. A világ – minden lehetséges segítséget felajánlva – döbbenet figyelt. Fukusimánál a veszélyzónában önkéntesek ezrei küzdöttek és küzdenek azóta is életük kockáztatásával a nukleáris környezeti katasztrófa elkerüléséért.

Mi magyarok – akik legalább annyit szenvedtünk, mint a többi nép, és történelmünkben jól megtanultuk, hogy jelenünk és jövőnk csakis a másokkal való összelelkezés lehet – a legnagyobb együttérzéssel figyeltünk Fukusimára. Hevesen dobogó szívvel, még éjszakai álmunkból is fel-felriadva gondoltunk azokra, akik a halál torkában vergődnek. Éreztük, hogy a japán események sokkal fontosabbak minden belpolitikai hírnél, kormányzati ünnepnél, és még véletlenül sem azzal a törpelelkűséggel mérlegeltük őket, hogy milyen kárt okozhatnak nekünk gazdasági, illetve környezetvédelmi szempontból.

A magyar emberek folyamatosan tájékozódtak, örömük és aggodalmuk az eredmények és veszélyek váltakozásának dinamikájával együtt mozgott. Őszintén remélték, hogy a felkelő nap országa már a szörnyű veszélyen túljutva ünnepelheti az ottani feltámadás ünnepét, a cseresznyevirágzást. Információéhségüket az sem csillapította, hogy a szabad sajtójú országok híradásaira kellett szorítkozniuk, ott ugyanis főcímként és a lehető legnagyobb részletességgel – nem pedig az ötödik-tizedik helyen összecsapva – mutatták be a fukusimai körülményeket. Hiszen a magyar embereket már megedzették a XX. század diktatúrái, melyekben hol a BBC, hol a Szabad Európa rádió tudatta velük a

valódi eseményeket...

Emlékezet

1241. április 11., Muhi

Jan Długos:
A lengyel királyság évkönyvei

(részlet)

A tatár [\[1\]](#) királyok [\[2\]](#), Batu és Kadan több sereggel és megszámlálhatatlan tömeggel [\[3\]](#) ... betört Magyarországra, és azt nagy részben fel is dúlta. Béla, a magyarok királya, ezt hallva megparancsolta a lovagoknak és a fegyvereseknek, hogy egész királyságából gyülekezzenek a Tisza folyónál [\[4\]](#) lóháton és gyalogosan, majd öccsével, Kálmán herceggel és udvari lovagjaival leereszkedett egy sík területre [\[5\]](#). Mikor nagy számban összegyűltek a bárók és harcosok, közöttük a templomosok nagymestere is rendtársaival együtt, pannóniai püspökök is, nevezetesen Mátyás érsek Esztergomból, Ugrin érsek Kalocsáról, Gergely püspök Győrből és csaknem Magyarország összes püspöke, összesereglik gyalogos és lovas hadaival, hadi jelvényeit magasra emelve. ...

Béla király, mivel félt a tatárok éjszakai rohamától, teljes arcvonalát egy szűk helyre tömörítette, és több napig ebben a táborban maradt. Ezidőtt a tatárok vezére, Batu, felderítői jelentéseiből megtudta, hogy a magyarok sátrai tömődtek és zsúfoltak. Ekkor összehívta vezérkarát és elmondta, hogy a magyarokból hiányzik az igyekezet, az előrelátás, a hadviselés szabályainak ismerete, mivel harcállásukat oly szűk területre zsúfolták össze. Batu arra bátorította embereit, hogy másnap támadják meg az ellenséget, és kiadta a hadparancsokat.

Másnap virradatkor Batu rendezett alakulatai a magyarokra zúdultak. Noha egy ideig a magyarok első csatasora ellenállt, és igen bátran küzdött, végül a tatár túlerő felőrölte őket, és a vitézek mind odavesztek. [\[6\]](#) Ekkor a magyarok megmaradt hadinépe futásnak eredt. A tatároktól hajszolva a menekülők nagy része az ingoványnak vette útját, így a vízbe vagy a mocsárba fulladt. Két nap leforgása alatt az esztergomi és a kalocsai érsek, valamint Gergely győri püspök sok pappal együtt itt vesztette életét. ... a mocsár a legtöbb lovagot és halálfélelmében menekülő harcost is elnyelte. Ugyanis sem továbbmenni, sem megállni vagy futni nem lehetett, még az ellenséggel való összecsapásra, a tisztességes halálra sem volt mód, mivel mindenkit magába süllyesztett és elnyelt az ingovány. Ebben a pusztulásban odaveszett a templomosok nagymestere rendjének sok lovagjával együtt, akárcsak Magyarország báróinak és lovagjainak színe-java. [\[7\]](#)

1466-1480

A szerkesztő megjegyzései:

[1] A mongolokat az európai és a magyar hagyományban előszeretettel nevezik tatároknak, akik – mint általuk behódoltatott belső-ázsiai nép – csupán segélycsapataik egy részét adták. [\[vissza a szöveghez\]](#)

[2] kánok [\[vissza a szöveghez\]](#)

[3] Az 1241-ben Európára zúduló mongol csapatok összlétszámát (90-150.000 főt) két seregcsoportra osztották: az egyik Lengyelország, a másik Magyarország irányába tört előre. A hazánkba érkező hódítók három oszlopban támadtak, és a Batu vezette főszereg létszáma alig haladhatta meg a 30.000-et. Ám az egész országot beszárguló és tűzzel-vassal pusztító portyázó csoportok sokkal nagyobb sereg látszatát kelthették a szemtanúknak. [\[vissza a szöveghez\]](#)

[4] A gyülekezési hely Pest volt. [\[vissza a szöveghez\]](#)

[5] Muhinál [\[vissza a szöveghez\]](#)

[6] A csata három fázisban zajlott le. 1241. április 10-én éjjel, még virradat előtt Kálmán herceg és Ugrin érsek a templomosokkal együtt megsemmisítette a Sajó hídján átkelt tatár előőrsöt. Másnap reggel ugyancsak ők álltak helyt vitézül, amíg tehettek, a Muhi községnél kibontakozó harcban. A csatát a délről átkaroló hadmozdulatot végrehajtó Szübötej kán támadása döntötte el, aki nemcsak a már harcban álló magyar seregek visszavonulási útvonalát veszélyeztette, de – IV. Béla végzetes katonai dilettantizmusának köszönhetően – a felkészületlen táborban teljes káoszt okozott. [\[vissza a szöveghez\]](#)

[7] A templomosok mind egy szálig a csata második fázisában haltak hősi halált. [\[vissza a szöveghez\]](#)

Temesvári János Deák:

A Béla királyról, mint jöttek be a tatárok és elpusztították mind egész Magyarországot

(részlet)

Vala a király is oly nagy készületbe,
Pestről táborával indula nagy néppel,
Hogy ő szembe víjon tatár pogán néppel,
Alkalmas helyet keres, lassan jár népével.

A Sió víz mellé immár jutott vala,
Egertől nem messze táborát jártatá,
Az hidat erősen őrizteti vala,
Hogy a tatár azon át ne szaladhatna.

Ravaszok tatárok dolgokban valának,
Egy tó mellett ők is táborba szállának,
Híd nélkül hozzájok, hogy ne juthatnának,
Térhelyen az víznél kétfelől valának.

Tón szép intést akkor király magyaroknak,
Kegyetségeket pogány tatároknak,
Jelenvaló veszedelmeket gondolnák,
Melyekben naponként nagy sokat látának.

„Jól látjátok – úgymond – veszedelmeteket,
Hogyha nem féltitek tenen fejeteket,
Akárcsak szánjátok tí feleségteket,
Ídes hazátokat, ídes gyermekteket.

Veszését, romlását az ti országtoknak,
Hallatlan kínzását ti nemzetségteknek,
Tekintsétek vesztét az magyar nemzetnek,
Álljatok ellene az pogány népeknek!”

Ezt csak siket füllel magyarok mulaták,
Ő fejedelmeket ingyen sem hallgaták,
Némelyek pediglen ugyan megcsúfolák,
Királynak veszését inkábblan akarák.

Renddel mind éjjel ezer ember vala,
Király az strázsára kiket rendel vala,
Éjjel egész tábort azok őrzik vala,
Csalárdságtól király erősen fél vala.

Sűrű nép az hidat igen őrzik vala,
Hogy azon tatár által ne szállana,
De ők révet lelvén, általköltek vala,
Király táborára kerültenek vala.

Igen jó hajnalban megrivakodának,
Táborra sok nyilat nagy sűrűn szórának,
Magyarok e dolgon elálmélkodának,
Ijedtekben semmi rendet nem tartának.

Béla király őket váltig inti vala,
Kalocsai érsek ott forgódik vala,
Magyarokat harcra igen küldik vala,
De azt elhallgatván, egyik sem megyen vala.

Vesztett ország, kinek fejedelme nincsen,
Ha vagyon is, semmi becsületi nincsen,
Abból az községnek is félelme nincsen,
Mert félelem hol nincs, ott tisztesség sincsen.

Semmi fenyegetés, sem szép szó, sem intés,
Nem fog vala immár semmit a könyörgés,
Eszeveszett vala, rajtok az pogány is,
Semmi jót nem tehet köztök a király is.

Kálmán nevű vala, királlyal egy vala,
Ez háború közben magát bátorítá,
Mert lát, hogy senki ki nem megyen vala,
A dél is azonban immár eljött vala.

Oly nagy sebességgel tatárra rohana,
Az ő seregével velek harcot állá,
Némelyeket immár le is vágott vala,
Szárnyul megsegítik, azt reményli vala.

Meglátá, hogy őtet senki nem segíti,
Az ellenség neki utat kezd adni,
Azért nem lehete ismét visszatérni,
Másfelé népével ő foga tartani.

Pusztákon, erdőkön, ő elszaladt vala,
Pestre seregével meg visszament vala,
Ezt látván nagy sokan mind elmennek vala,
Király csak eszében sem veheti vala.

Rajta megijede, hogy eszébe vévé,
Látá, hogy mellőle a nép mind elmene,
Mikor ellenségtől magát üríthetné,
Ő is magát bízá, futa egy erdőbe.

Egy Birthalan nevű pécsi püspök vala,

Látá, hogy a Kálmán másfelé ment vala,
Király is mellőlek, hogy elszekett volna,
A tábort is tatár meggyújtotta volna:

Hamar felkészüle minden seregével,
Táborból kiüte igen nagy erővel,
Hogy elszaladhatna az ő népével,
Tatárok utána nagy hertelenséggel.

Ezenben egy nagy úr előjutott vala,
Nagy néppel királynak melléje jött vala,
Ki tatár ott létét még nem tudja vala,
A püspek azt látá, megesmerte vala.

Nem merék tatárok őtet kergetnie,
Mert láták, hogy új nép eleikbe jóne,
Hamar megtérének, püspek is elméne,
Az egészség felé, hol néki jobb lönne.

Sok pogán azután a tábort ellepé,
Kik ott maradtak volt, őket mind megölé,
Kik Pest felé futnak vala is meglelé,
Az utakon széllal fottig mind elveszté.

Azoknak ő számát senki nem mondhatja,
Mert egynyihány mind odamarada,
Esztergomi, kalocsai érsek hada,
Az erdélyi püspek és nagy sok úr vala.

Az vicecancellarius is ott vesze,
Esztergomi főpap, Albirt ott vesze,
Győri nagy tudós György püspek elvesze,
Nyitrai püspek, bácsi pap úr vesze.

Immár Kálmán Pestről Somogyba ment vala,
Az tatárok Pestöt elégették vala,
Tüzzel, vassal népet emésztöttek vala,
Sokakat vízben is elburítottak vala.

Oly igen sok népet ők levágtak vala,
Két nap járó földén anyi holttest vala,
Miként a sok csorda ugyan látszik vala,
Széllal mind a mezők vérnek tetsznek vala.

Akik valahova beszaladtak vala,
Azokat ugyanott tüzzel vesztik vala,
Sokakat vizekben, tókban vetnek vala,
Siralmas pusztulás, jajgatás sok vala.

Nem ok nélkül lön ez, mert Isten akará
Ostorát bocsátni az Magyarországra,
Kegyetlenségeért, vakmerőségeért,
Hogy megbüntötnéje sok gonoszságaért.

1574

Magyarországot, amely 350 évig fennállt, a tatárok ez évben megsemmisítették.

(Bajor kolostori évkönyv bejegyzése, 1241)

Leinigen-Westerburg Károly levelei és naplója VI. rész

Azt hiszem, március 15. (valójában 17. – a szerk. megj.) volt, mikor Cibakházánál a Tisza jobb partján táborba szállottunk, hogy másnap Kőrösnek induljunk. Már estefelé volt, mikor parancsot kaptam, hogy dandáromat állítsam talpra, mert Kossuth meg akarja szemlélni. Alkonyatkor jelent meg Damjanich, Vetter és sok tiszt kíséretében, ő gyalog, a többiek lóháton. Midőn jelentést tettem, Damjanichhoz fordulva kérdezte, ki vagyok. Nevem hallatára egy ideig nézett, aztán így szólt: „Kezét ide, derék ember.” El sem képzelheted, minő nevetségesnek éreztem magamat, midőn ott állottam e minden komédiások legnagyobbja előtt; én, akinek politikához semmi közöm, aki csak mint katona érzek és gondolkodom, nehezen tudtam beletalálni magam abba, hogy ennek a tollrágónak tisztelegjek.

Őszintén meg kell vallanom, hogy azért jobb tulajdonságai iránt sem voltam vak; kevesen tudták úgy, mint ő, a beszéd hatalmával megindítani az embereket; tevékenysége új segédeszközök előállításában is rendkívüli. Csak a kormány élére nem való. Mind a négy zászlóaljhoz beszélt, mindig egyforma ügyesen, kitűnően utánozva a katonai stílust. Különösen szépen beszélt a Schwarzenbergerekhez. Fölhasználta a cibakházi eseményt, és rámutatott, hogy ott érettem, aki szeretnek, életüket tették kockára. Mennyivel inkább kell utolsó csepp vérüket is följánlani a hazának, melyet bizonyára még ezerszer forróbban szeretnek. – A lengyelekhez tört francia nyelven szólott, ami egészen fölösleges volt, mert a légióknak sokat dicsért intelligenciáját legföljebb néhány tiszt képviselte, a többi toborzott kalandor volt és nemes lengyelnek mondott szlovák. Sokan irigyelték ezt a különös kitüntetésemet, és bizony szívesen átengedtem volna bárkinek, mert nem voltam rajongó, és egyáltalán nem nagy barátja Kossuthnak.

Az éjjelt ott töltöttük, és 18-án (20-án – a szerk. megj.) reggel tíz órakor elindulva, számtalan tanya között, több órás menet után, ismét szabad ég alatt ütöttünk tábort. – Már itt sem látszott a viszony Damjanich és Vetter között valami barátságosnak. Az egyik ezt parancsolta, a másik az ellenkezőjét. Végül aztán azt cselekedtem, amit jobbnak láttam, és egyikre sem hallgattam. Barátságtalan, hideg éj volt, széllal, záporosóval. Bár seregünk napról napra javult, még sok volt benne a hiba. Legtöbb tisztünk igen fiatal és tapasztalatlan lévén nem imponált a legénységnek, és sok hanyagságot eltűrt a szolgálatban, mert nem látta be sok dolognak a fontosságát és szükségességét. De a legnagyobb baj az élelmezés hiányossága volt, mihelyt megindultunk, és ez természetesen sok zavart vont maga után. A legtöbb vesződése a magasabb tiszteknek volt, akik korábban is szolgáltak, és fenn akarták tartani a rendet, de kiket alárendeltjeik nem támogattak. Sokan meg is unták, hogy tízszer ismétljenek egy parancsot, de én nem vesztettem el türelmemet, és végre megvolt az az elégtételelem, hogy rendben ment a szolgálat.

16-án (18-án – a szerk. megj.) reggel fölállították a csapatokat, és vártuk az indulás jelét. Itt közölték velünk azt a hírt, hogy Bem elfoglalta Nagyszebent (március 11-én – a szerk. megj.), aminek természetesen igen jó hatása volt; annál rosszabbul esett, hogy egyszerre jelt adtak a visszafordulásra. Damjanich és Vetter nem tudtak megegyezni a készülő támadás tervén. A csapatok hangosan zúgolódtak, különösen a 9. zászlóalj. Minek szenvednek annyi fáradságot és vesződést, mondogatták, ha sohasem kerül verekedésre sor. – Engem is nagyon bántott a dolog, mert tudtam, hogy ifjú csapatokkal mindig legjobb a merész előrenyomulás. De a rossz következmények csak ezután jöttek. – Estefelé táborhelyünkre érkeztünk, Cibakháza előtt. Aulich átment a hídon, és egyik hadtestnek a másik után követni kellett őt. Egy harmincezer emberből álló seregnek ennyi ágyúval sok időre van szüksége, hogy átkelhessen egy különben sem túlságos szilárd hídon. Vezérkarunk, mely már szállásán volt, ide-oda parancsolgatott a szobából, és nagy kavarodást okozott. Nekünk kellett volna utoljára maradnunk, és ezért megengedtem embereimnek, hogy fát hozzanak, és tüzet rakjanak. Bizony szükségünk volt rá,

mert nem egyhamar értem ehhez hasonlóan kellemetlen éjjelt. Hó és eső váltakozott, és a szegény ördögök már huszonnégy órája nem ettek semmit. De alig melegedtünk és száradtunk meg egy kicsit, egy parancsörtszt parancsot hozott, hogy menjünk át a hídon. A dandár gyorsan és vidáman sorakozott, de mikor a hídhoz értünk, láttam, hogy napkelte előtt lehetetlen átkelnünk. Tehát hiába hagytuk ott a jó tüzeket. Itt meggyűlt a bajom legényeimmel, de mikor látták, hogy nyugodtan a pusztára fekszem, követték példámat. Csoportosan feküdtek a szegények, hogy egy kicsit fölmelegedjenek. Nekem is csak egy könnyű köpönyegem volt, és megíthettem, mennyit szenvedhettek. Végre hajnali négy órakor átkeltem, dandárom Földvárra ment, Cibakházától egyórányira, én pedig a főhadiszállásra, hogy egy kicsit könnyítsek haragomon. – Csak Földváron tudtam felmérni, hogy mennyibe került a múlt éjszaka, bámulatomra egy emberem sem hiányzott, és csak kevés betegem maradt vissza Cibakházán. – Valóban kitűnő volt akkor a legtöbb zászlóalj kitartása, és jó, bár kissé makrancos a szelleme. Szívesen, jókedvvel túrték a fáradalmat, és meg voltak elégedve, ha egy kis szalonnát és pálinkát kaptak.

17-én (19-én – a szerk. megj.) Földvárom maradtunk, 18-án (20-án – a szerk. megj.) Törökszentmiklóásra masíroztunk. Hányszor jártunk ide-oda Cibakháza és Törökszentmiklós között, hogy a végén ne tegyünk semmit!

Kossuth, aki, úgy látszik, jelenlétével akarta lelkesíteni a sereget, szintén ott volt Törökszentmiklóson. Aulich és Klapka már ismét a Felső-Tisza felé ment, és már csak a III. hadtest volt itt. E hadtest törzstisztjeinek Kossuth ebédet adott, melyen természetesen sok beszédet tartottak. Ő maga is nagy beszédet mondott, előfordult benne az a kitétel is, melyet, mint mondják, már Pozsonyban is alkalmazott, tudniillik: 1848 márciusában, mikor a Habsburg-ház sorsa kezemben volt, csak az igazságot kívántam stb. Hogyan lehet egy ember, aki egy államot akar kormányozni, ily nevetségesen hiú. Aztán egypár dicsérő szót intéztem hozzám, melyet szívesen elengedtem volna. Válaszul kifejeztem azt az óhajomat, hogy neki a legnagyobb dicsőség megszerzése után az a boldogság jusson osztályrészül, hogy főlzabadító munkáját befejezve visszavonulhasson a magánéletbe. Úgy látszik, kívánságom nem valami nagyon tetszett neki. Erről eszembe jut egy jellemző történet, melyet egy szavahihető személytől hallottam. Mikor a főváros első elhagyásakor Budáról Pestre vitték Szent István koronáját, Kossuth magához hozatta. Azt hívének, hogy egyedül van, föltette fejére, és soká nézte magát a tükörben. Egy hölgy, azt hiszem, Pázmándyné, véletlenül Kossuth feleségénél volt, és észrevette. Mikor ezt a történetet elbeszéltek a derék Deáknak, szomorúan fölkiáltott: „Jaj annak az országnak, ahol proletár próbálja magára a koronát!” Nemes, szerencsétlen próféta, mennyire igazad volt!

Mindenesetre jobban érezte magát az elnök úr a seregnél, mint Debrecenben. A III. hadtest vidám népség volt; legtöbb ideje volt együtt, bajtársias érzésű, és a legnagyobb bajban sem vesztette el jókedvét.

A legközelebbi napokat arra fordítottuk, hogy a csapatokat menetkésszé tegyük; sokat suttogtak arról, hogy Görgeyvel egyesülünk, és ő lesz a fővezér. A nép szava volt, és bár a III. hadtestben senki sem ismerte Görgeyt, ez az eszme éppen benne terjedt leginkább, Vettert nem lehetett sokáig tartani. Ámbár akkor szó sem volt róla, hogy Görgey legyen a főparancsnok, mert Kossuth túlságosan tartott tőle, mégis még a közkatonák is kész dolognak vették.

Végre 23-án elindultunk, ezúttal fölfelé. Örültem, hogy a Tiszát nemsokára elhagyjuk, megelégettem, hogy annyi ideig csak hevertünk, és nem tettünk egyebet, mint kiszívtuk a szegény országot. Ha tovább maradunk, elvesztettünk volna minden rokonszenvet, különösen Törökszentmiklós vidékén, hol mindig jelentékeny tömegek gyülekeztek, bár a szegény nép mindent szívesen és jó lélekkel viselt, ama gondolatban, hogy a hazáért teszi.

Első menetünk Kunhegyesre igen fáradságos volt, mert először is maga az út igen hosszú, aztán meg oly rossz idő állott be, hogy az utak szörnyen elromlottak. Alig lehetett rendben járni; mégis mindnyájan jókedvűek voltunk, hisz előrementünk. - Itt hadosztályparancsnokomnál, Wysocki ezredesnél töltöttem az estét, hol természetesen együtt volt a légió színe-java. Ez este jól megismerhettem ezeket az urakat; a bor beszédessé tette őket, a lengyel meg különben is az, és így minden korlát nélkül föltárták érzelmeiket. Sohasem voltam valami nagy barátja a lengyeleknek, de oly nyomorúságosaknak, aminőknek mutatkoztak, mégsem képzeltem őket. - Aztán meg nem is engedek magammal tréfálni, s így csakhamar szóváltás lett belőle. Mindent leszóltak, szidták a magyarokat, hogy gyávák, és úgy viselkedtek, mintha eddig ők mentettek volna meg minket a bukástól. Én szárazon megmondtam, hogy az a maroknyi lengyel csak nem dönthet, hogy nélkülük ugyanide jutottunk volna, ha nem tovább, mert minden jóra való magyar belátja, hogy hiba volt a kormánytól a külön lengyel légió föllállítása. Eddig is mindig a viszály magvát hintették el a lengyelek egyenetlenségük által; ne mondják, hogy a

szabadságért jöttek harcolni, hisz kevés kivétellel a magyar zsold vonzza őket. Azt is jól tudom, hogy a légiót szlovákokból toborozták, és ezeket lengyelek gyanánt szerepeltetik. Wysocki, kit személyesen nagyon tisztetek, vigasztalan volt, és fölvilágosításomra e szavakat használta: „Avant tout, je suis polonais.” (Mindenekelőtt lengyel vagyok.”). Erre az volt a válaszom: „Oui, mon colonel, mais à present, vous êtes soldat hongrois, rien de plus.” (Igen, ezredes úr, de most magyar katona, semmi más.) Két nappal később a lengyel légiót az én 32. dandáromtól a már többször említett Czillich őrnagyéhoz osztották be, ki szintén Wysocki alatt állott. - Azt is meg kell jegyeznem, hogy ez a háromszáz főből álló légió annyiba került, mint két zászlóalj, rengeteg számfölötti tisztje volt, akik nemigen szolgáltak ugyan, de a fizetést zsebre vágták.

24-én Tiszaszőlősre jött a dandár, borzasztó menet után, minek mind a távolság, mind az egyre jobban megromló út volt az oka. Egész nap esett a hó, de nyomban el is olvadt, szegény embereim sokat szenvedtek. Szerencsére a Tiszán innen, ahol nem kellett tartanunk az ellenségtől, mindig be lehetett őket szállásolni, s így ismét megmelegedhettek. - Tiszaszőlős nyomorult fészek, nem messze a Tiszától. 25-én legnagyobb sajnálatomra itt pihenőt tartottunk; nem volt lehetséges egy napon annyi haddal átkelni a Tiszán. Egész nap nem mozdultam ki a szobából, és itt emlékeztető szavaim közt sok szép áll rólad és a gyermekekről, és arról, hogyan gondoltam rátok forró epedéssel. Akkor igen sok volt a dolgom, de ha egyórai vagy -napi szünetem volt, csakis veled foglalkoztam, és különösen boldognak, de mégis fájdalmasnak jelöltem meg az ilyen pillanatokot. E pillanatban, mikor ezeket írom, szinte különösnek látszik ez, mert most folyton reád gondolok. Egyről azonban biztosíthatlak. Bármennyire el voltam foglalva, a csata elején képed mindig legélénkebben állott előttem. De ne hidd, hogy megakadályozott abban, hogy jó katona legyek; ellenkezőleg, még jobban föltüzelt. Különben is protestáns vagyok, és így némileg hiszek a predesztinációban. – Tápióbicskén igen különös módon erősödtem meg ebben a hitemben, de erről a maga helyén. – A csata után pedig, ha leterültem a táborban a kemény földre, hálát adtam teremtőmnek, hogy megoltalmazott, s különösen, hogy jó feleséget adott nekem.

És most a börtönben! De itt is te vagy a vigaszom és a reménységem. Adjon Isten neked erőt a nehéz megpróbáltatás elviselésére, mely el nem marad.

Március 26-a mindent fölülmúlt, mit borzasztó menetek dolgában megéltem. Poroszló nem volt nagyon távol, de Tiszafüredtől kezdve oly borzasztó volt az út, hogy kora reggeltől délután 6-ig masíroztunk. Mai napig nem értem, hogy vonszoltattam oda ágyúimat. Előrelovagoltam, s így Tiszafüreden ráértem a főhadiszállásra elmenni. Vettert csak egy pillanatra láttam, sok dolga volt; aztán a vezérkari irodába mentem, mellyel örökös civakodásban állottam ugyan, de amelyen mégis több, alapjában véve igen jóra való bajtársam dolgozott, és legalább volt náluk mindig mit enni-inni, amivel Ferenc úr, aki a hadi életben némileg ivásra adta a fejét, igen rosszul látott el. Kleinheinz őrnagy, derék, becsületes, vitéz ember, de ki sajnos a csatában el szokta veszteni a fejét, különös hajlandósággal viseltetett irántam, ámbár ráfogtam, hogy nem tudta Szolnoknál, hogy a Zagyva ott folyik, és hogy ezáltal elrontotta a lehető legnagyobb sikert, mit eleinte igen zokon vett. Ha hozzá jöttem, mindig kierőszakoltam magamnak egy kupica papramorgót, mert terveit addig hánytam összevissza, míg ki nem elégített a pálinkával. – A másik Albrecht őrnagy volt, puha és amellet gúnyolódó természetű, csupa szorgalom és tehetség, de nem katona. Azt hiszem, kétszer írt neked Komáromból, mert nagy részt vett sorsomban, és tudta, hogy neked örömet szerez, ha hírt ad felőlem. Később Komáromban elhagyta a hadsereget és kvietált, mi nem vált nagyon becsületére, de megfelelt jellemének. Kleinheinz később Klapka hadtestének (I.) vezérkarát vezette, s emiatt nagy sajnálatomra csak ritkán láthattam; Budánál hősi halált halt. Béke hamvaira.

Vetter környezetének többi tagja éppoly kevés jelentőséggel bírt, mint ő maga. – A főhadiszálláson találtam Damjanichot is, kit Szentmiklós óta nem láttam; igen rossz kedvében volt, mert éppen erősen összetűzött Vetterrel. Előre láttam, hogy a mi vén barnamedvének nem fér majd össze vele. Vetter hirtelen megbetegedett, és a rossz nyelvek azt állították, hogy ennek Damjanich az oka.

Kossuth is ott volt, és ebédet adott a tiszteteknek, melyre még a legénységből is meghívtak néhány embert. Nekem nem volt hozzá kedvem, elpárologtam. Zászlóaljaim éppen kivonultak a városból. Ettől a Tiszáig és Poroszlóig egyetlen út vezet a töltésen; tudod, mit jelent egy tiszai töltés rossz időben! A jobb parton hídfőt építettek, melyet a következő nemzedékek nehezen fogadnak el mint a gyanánt. Most már oly rossz volt az út, hogy minden öt-hatszáz lépésnél meg kellett állítanom a menetoszlopokat, hogy összeszedjék magukat. Az ágyúk és lóporos kocsik percenként elakadtak, különösen az én 12 fontosaim, melyekkel régi ütegemet kicserélték, úgyhogy gyakran magunknak is segédkeznünk kellett, hogy elindíthassuk őket. Mindezek hegyébe ménem levett, és ámbár nagyon puhára estem – olykor a sár is

jó –, egészen bepiszkolódtam. Közvetlen Poroszló előtt oly feneketlen volt az út, hogy ökröket hoztak az ágyú vontatásához. Nagyon örültem, mikor végre jó szállásban lenyugodhattam, és megszárihattam ruháimat. Dicsérem kell azonban három zászlóaljам felséges szellemét. Énekelve túrték a legnagyobb fáradalmakat, és nem panaszkodtak, mikor Poroszlón nem kaptak ételmelet, mert a társzekerek is elakadtak. Csak másnap lehetett rendes ellátásról gondoskodni.

Ezzel szerencsésen átkeltünk a Tiszán, és szerencsésen egyesültünk Görgey előttünk járó hadtestével. Négy hadtestünk volt tehát: az I. (Klapka), a II. (Aulich), a III. (Damjanich) és a VII. (Görgey). Együtt negyvenezer gyalogos, hatezer lovas és százötven ágyú lehetett. Miért hagytak az osztrákok minket minden akadály nélkül egyesülni, bizony nem tudom; talán egyszerre akartak valamennyiünket megsemmisíteni.

Március 26-a mélyen be lesz vésve emlékezetembe egész életemre. E nap döntött sorsom fölött; hogy szerencsétlenségbe vezetett, Isten akarata volt, nem lehetett másképp, mégis hálás vagyok sorsomnak e napért. Ekkor ismertem meg egy férfiút, a szó igazi értelmében, akinek egész barátságomat, életemet szenteltem, aki forrón és hiven viszonzta ragaszkodásomat. – De hadd beszéljem el a dolgot.

Poroszlón voltam beszállásolva, a helység legszélén Sulcz őrnaggyal (az I. hadtestből), és nem sokkal megérkezésem után az ablaknál álltam, midőn egyszerre két lovas jelent meg az udvarban, és leszállt lováról; én kisiettem, és mivel ismeretlenek voltak, az egyiknek megkérdeztem a nevét. „*Én Görgey vagyok*” – volt a válasz. Oly kevéssé voltam elkészülve Magyarország legnagyobb emberének látására, hogy még egyszer megkérdeztem, és ugyanazt a rövid választ kaptam. Erre én is megneveztem magam, és miután a lovakat átadtam embereimnek, mindkettőt szobámba vezettem. A másik Mjk őrnagy volt, szelíd, jó ember és derék katona, akkor Görgey segédtsíztje, a világosi fegyverletétel után az orosz fogságban meghalt kolerában. Nem tudom, ismered-e Görgeyt, ezért leírom külsejét. Középmagas, erős, zömök alkatú teste mintegy teremtve van a legnagyobb fáradalmak elviselésére. A testgyakorlat – kitűnő lovas és vívó alakjának megadja azt a hajlékonyságot, mely minden mozdulatát egyensúlyban tartja. Tartása egyenes és férfias, és mégsem feszes. Arca szép, legalábbis énnekem az, és gyakran látta, hogy a nők kedvelik; hogy szépsége vagy lelki tulajdonságai miatt-e, nem kutatom.

Képzeld el egy hosszúkás arcot, magas nemes homlokkal, kék szemet, tele mély komolysággal és mégis néha vidám, sőt gúnyos tekintettel, amely engem éppúgy, mint szépen metszett szája, Viktoréra emlékeztet, mi nem kevéssé járult hozzá ahhoz, hogy megjelenése nekem kellemes legyen. Bajusza és szakálla nemigen erős, és mint a haja is, rövid, álla beretválva. Arcának viruló színe egészségéről és friss életkedvről tesz tanúságot – íme, itt a képe.

Nem tudom pontosan, mi emlékeztetett benne mindig Viktorra, és mégis, ha oldalvást néztem őt, olyankor, mikor valami vidám gondolat foglalkoztatta, s magában mosolygott, sokszor azt hittem, kedves jó öcsém áll előttem. Szemüveget hord, de nem mindig, és tubákol. Ez a tubákolás gyakran nagy segítségére volt, ha fontos tárgyalásokon a közömböst játszotta. Senki sem tudott nyugodtabban és egykedvűbben szippantani, mint ő, és gyakran láttam, hogy ez a kicsiség eszes és bátor embereket kihozott a sodrúkból. Mert éppen a szippantás alatt szemének átható pillantása a szónokon nyugodott, és ez az erős pillantás oly éles volt, hogy a legtöbbben megérezték, mennyire rendíthetetlen jellemű és nagy tehetségű ember áll előttünk.

És mégis, mily kevéssé fitogtatta szellemének fennkölt tulajdonságait a társas életben. Gondtalanul, sőt könnyelműen engedte át magát az élet örömeinek. Szelleme ilyenkor ezer élcben sziporkázott, de még azok sem érezték magukat megsértve, kiket megcsipdesett, hanem együtt nevettek velünk. – Ritkán, de mégis nagyon világosan, mély keserűség nyilvánult vonásaiban és szavaiban, mely azonban nem annyira természetében gyökerezett, de ami azért senkit sem sértett.

Bár nem volt szószerkre való szónok: mégis kevés embernek állott annyira rendelkezésre a világos, éles beszéd, mint neki. Logikus élességgel tudta az ügy fő mozzanatait kiemelni, sohasem ismételte magát, sohasem hagyott hézagot. Mély gondolkodó volt, és amint lassan beszélt, érezte az ember, hogy minden szavát megfontolta; nem lelkesített, nem ragadott magával, de meggyőzött. Ezért szavai nem is hatottak gyorsan, mint a jobb szónokok szép frázisai. – Gondolatok voltak, és nem szavak. Nagyon szerencsés volt a legénységhez intézett rövid, nyers beszédben. A legválságosabb pillanatokban, a legnagyobb fáradalmak közt megjelenése fölviányozott mindenkit. – A katonák imádták, különösen a III. hadtest (Damjanich), hol ez a ragaszkodás balsorsunkat is túlélte, és a végső búcsúvételnél, Szöllőson (a világosi fegyverletételkor – a szerk. megj.) is megható módon nyilvánult meg. – Ha lehetett, mindig németül beszélt, mert folyékonyabban tudott ezen beszélni, mint anyanyelvén. A német nyelvet teljesen bírta, sok

levele és irata kitűnően van írva; szereti a németeket és irodalmukat, és gyakran mondta, hogy amit tud, német nevelésének köszöni.

Életmódjában józan és mértékletes volt, de azért nem vetette meg az élvezeteket. Bár nejét forrón és mélyen szerette, mégis tán némileg fogékony volt a szépnem bájai iránt; de ki lett volna más az ő helyzetében? A nők hódoltak nagy tulajdonságainak, és ezt a hódolatot könnyen átvitték személyére, és hiába, mi férfiak, bizonyos fokig, sőt gyakran azon túl is, gyöngék vagyunk az asszonyokkal szemben; de egy nő sem dicsekedhet azzal, hogy őt csak egy hajszálnyira is eltérítette a becsület és a meggyőződés útjáról. Ehhez járul még, hogy csak harminchárom éves (harmincegy – a szerk. megj.), legszebb férfikorában; ez, valamint dicsősége és szeretetreméltósága elég mentségemre.

Rám nézve gyakran kellemetlen volt az a hibája, hogy rosszabbnak tette magát, mint amilyen. Ez nála nem gyerekes hiúságból eredt, nem dicséretet várt érte, hanem pozitív jelleme föllázadt a benne élő gyöngédebb érzelmek ellen, és így gyakran gúny tárgyává tette azt, amit lelke mélyén igaznak és isteninnek tartott. – Szívesen beszélt feleségéről, kit nagyon szeretett, de mihelyt észrevette, hogy szíve ellágyul, elűzte a szép képeket, gyakran igen rosszul alkalmazott élcélődéssel. – Senki sem volt jobban áthatva Isten lététől, senki sem tisztelte őt rajongóbban szép műveiben, mint ő; a természetet mindenk fölött kedvelte, ékesszólón írta le nekem szép honát, Szepest, és mégis, ha elragadta a képzelet, és szíve dagadt a lelkesedéstől, egyszerre csak eltréfálta az Istent s a halhatatlanságot, és kigúnyolta a maga lágyságát. Azt a benyomást tette olyankor rám, mint egy megpattant húr, mely megzavarja a minket annyira gyönyörködtető összhangot.

Más hibája, mely különösen szolgálati ügyekben nyilvánult meg, hirtelen haragja volt. Ez sok elhamarkodottságnak volt forrása, de ez is a legtúlzóbb jogérzetre volt visszavezethető. Alávalóság, igazságtalanság láttán nem tudott magán uralkodni. Nem tudott színlelni, vagyis gondolatait el tudta rejteni ugyan, de oly embereknek, kiket megvetett, nem mutatott soha barátságos arcot; nem tettett soha. Ezért sok volt az ellensége, még a seregben is.

Sok, igen sok volt benne a nagyravágyás, de nem nagy hatalomra törekedett, hanem dicsőségre, a dicsőség volt az ő életében a nap. Nagyon is nyílt volt ahhoz, hogy nagy hatalomra jusson; már féltek tőle, mielőtt még veszedelmessé válhatott. Ez hízelgett büszkeségének, de azért nem ármánykodott, hogy ezt a félelmet igazolja.

Hatalmas szenvedélyeket ültetett belé a természet, és így a küzdelem volt az eleme az élet arénájában. De nem valami biztos célért küzdött; küzdött, hogy küzdjön, mert nem lehetett meg nélküle. Ilyen volt katonának is. Gyakran minden ok nélkül, mikor a csapatok nem szorultak erre a feltüzelésre, a legvadabb viaskodásba vetette magát, és nevetett aztán, ha én szemrehányóan mondtam: „Hát szükséges volt-e életedet így könnyelműen kockára tenni? Kíméld, mert hazádé!” Jólesett neki, hogy ismét megfűrödhetett a golyózáporban.

Pénzt és a szerencse javait előbb nem ismerte, és most sem becsüli. Ezért adakozó volt a pazarlásig, és megvolt benne az a szép tulajdonság, hogy jót tegyen, anélkül, hogy bántson. Mások baja és szenvedése könnyekig meghatotta. Még az ellenségnek is méltányolnia kellett szép és nagy tulajdonságait, és még most is a legtöbb újságban, mely néha-néha kezembe jut, csak becsületére való olvasok felőle.

Ilyen volt tehát ez a Görgey – minden erényével és hibájával férfiú, a szó legszebb értelmében: hős. Ilyen volt legalább nekem, és bár most a tömlöcben naponként a legkeserűbb vádakot hallom ellene, mégis ilyennek marad. Adja Isten, hogy utolsó óráimban is szerencsés napként áldhassam március 26-át.

Kétezer éve történt

„Felméne Jézus Jeruzsálembé...”

Biblia, Újszövetség, János evangéliuma, 2. rész

1. És harmadnapon menyegző lőn a galileai Kánában; és ott volt a Jézus anyja;
2. És Jézus is meghivaték az ő tanítványaival együtt a menyegzőbe.
3. És elfogyván a bor, a Jézus anyja monda néki: Nincs boruk.
4. Monda néki Jézus: Mi közöm nékem te hozzád, oh asszony? Nem jött még el az én óráim.
5. Mond az ő anyja a szolgálknak: Valamit mond néktek, megtegyétek.
6. Vala pedig ott hat kőveder elhelyezve a zsidók tisztálkodási módja szerint, melyek közül egybe-egybe két-három métréta fér vala.
7. Monda nékik Jézus: Töltsétek meg a vedreket vízzel. És megtölték azokat színig.
8. És monda nékik: Most merítsetek, és vigyetek a násznagynak. És vittek.
9. Amint pedig megízlelé a násznagy a borrá lett vizet, és nem tudja vala, honnét van, (de a szolgálk tudták, a kik a vizet merítik vala), szólítá a násznagy a vőlegényt,
10. És monda néki: Minden ember a jó bort adja fel először, és mikor megittasodtak, akkor az alábbvalót: te a jó bort ekkorra tartottad.
11. Ezt az első jelt a galileai Kánában tevé Jézus, és megmutatá az ő dicsőségét; és hívének benne az ő tanítványai.
12. Azután leméne Kapernaumba, ő és az ő anyja és a testvérei és tanítványai; és ott maradának néhány napig,
13. Mert közel vala a zsidók husvétja, és felméne Jézus Jeruzsálembé.
14. És ott találá a templomban az ökrök, juhok és galambok árúsait és a pénzváltókat, a mint ülnek vala:
15. És kötélből ostort csinálván, kiűzé mindnyájokat a templomból, az ökröket is a juhokat is; és a pénzváltók pénzét kitölté, az asztalokat pedig feldönté;
16. És a galambárúsoknak monda: Hordjátok el ezeket innen; ne tegyétek az én Atyám házát kalmárság házává.
17. Megemlékezének pedig az ő tanítványai, hogy meg van írva: A te házadhoz való féltő szeretet emészt engem.
18. Felelének azért a zsidók és mondának néki: Micsoda jelt mutatsz nekünk, hogy ezeket cselekszed?
19. Felele Jézus és monda nékik: Rontsátok le a templomot, és három nap alatt megépítem azt.
20. Mondának azért a zsidók: Negyvenhat esztendeig épült ez a templom, és te három nap alatt megépítéd azt?
21. Ő pedig az ő testének templomáról szól vala.
22. Mikor azért feltámadt a halálból, megemlékezének az ő tanítványai, hogy ezt monda; és hívének az írásnak, és a beszédnek, a melyet Jézus mondott vala.
23. A mint pedig Jeruzsálemben vala husvétkor az ünnepen, sokan hívének az ő nevében, látván az ő

jeleit, a melyeket cselekszik vala.

24. Maga azonban Jézus nem bízza vala magát reájok, a miatt, hogy ő ismeré mindnyájokat,

25. És mivelhogy nem szorult rá, hogy valaki biznyságot tegyen az emberről; mert magától is tudta, mi volt az emberben.

Ballai László: A szabadság mítosza

– regényrészlet –

Különös érzés végigtekinteni a hadseregen a fővezér szemével. Az egyenruhás tömegek sokasága virágtengerként borítja be a harcteret, mely mintha egy hatalmas kert lenne. Csakhogy itt az ágyások állandó mozgásban vannak, majd az alakulatok egyenruháinak egységes színezete összekeveredik az ellenséges uniformisokéval, akár ha a bontakozó tavaszi mező kavalkádja tűnne szemünkbe. Ám az ütközet kezdetén izzó lelkesedést, a mind több elhulló virág láttán, felváltja a növekvő nyugtalanság. Végül oly szomorúvá lesz a táj a szirmokként szétterülő színes katonakabátoktól, köpenyektől, melyek mindegyike egy-egy ott maradt jelöl. Akik hasonló sorsra jutott reggeli ellenfeleikre immár nem haragudva, békésen fekszenek, velük elkeveredve...

Kértem Görgey Artúrt, osszon be egy harcoló alakulathoz, mert a sebem, voltaképpen csak egy horzsolás, nem akadályoz a küzdelemben.

– Önnel más tervem van, Károly – mondta sejtelmesen.

Április 6-án Gáspár András hetedik hadteste elérte a Galga vonalát Aszódnál, s megszállta Turát és Bagot. A Kmety-hadosztály Hévízgyörk és Bag között Schlick lovasságába ütközött, mely harc nélkül visszavonult Gödöllőig.

Görgey Kókán így szólt hozzám:

– Kövesse a Klapka-hadtestet, Károly, és azonnal siessen hozzám, ha úgy érzi, szükség van rám a hadműveleti területen.

Fél egy körül Klapka György első hadteste elérte az Isaszeg előtti Királyerdő keleti szegélyét. A tábornok parancsára Zákó István őrnagy a harmincnegyedik, Zomborban szervezett zászlóaljjal és egy hatfontos üteggel valamint Bobics alezredes dandárjának csatárláncba osztott huszonnyolcadik zászlóaljával átkergette a Királyerdőn az ellenséget, és betört Isaszegre.

A faluban azonban Zákó őrnagy honvédjei már nem tudták állni a harcot Jelačić rájuk zúduló három gyalogos és egy lovasdandárjával, s nemcsak Isaszeget kellett kiüríteniük, hanem – súlyos veszteségeket szenvedve – a Királyerdőbe kellett visszavonulniuk. Eközben a két honvédzászlóalj egymásnak ütközött. A huszonnyolcadik zászlóalj kötelékei felbomlottak, katonáit teljesen védtelenül érte a császári vértések támadása, akik csak úgy osztogatták a halált. A mögöttük haladó vasi negyvennegyedik és zalai negyvenhetedik zászlóalj honvédjei nem estek pánikba. A negyvenhetesek sortüzet zúdítottak az ellenséges lovasságra, mire az felhagyott az üldözéssel. A vértéseket ekkor oldalba kapta a Bátorai Sulcz Bódog őrnagy vezette hadosztály. Ezt követően a zalaiak megrohanták az erdőbe benyomult császári vadászokat, s kiűzték őket. Alighogy a némileg rendezett Bobics-dandár elérte az erdő szélét, az Isaszeg melletti magaslatokon álló horvát határőrök löni kezdték. A magyar csapatok nem tudtak kijutni a sűrűből.

Délután két óra tájban Damjanich tábornok egységei is elérték a Királyerdő nyugati szegélyét. Felvonulásuk közben megtámadták Jelačić utóvéd dandárját, amely az erdőn át Isaszegre vonult vissza, maga mögött több helyen felgyújtva azt. Úgy tűnt, hogy a bán stratégiájának egyik legfontosabb eszköze a felperzselés. Damjanich János, látva Klapka György csapatainak veszélyeztetett helyzetét, Knézich Károly ezredes egyik dandárját a Királyerdő északi kiszögelléséhez irányította. Egy másikat Kiss Pál vezetésével az első hadtest megsegítésére küldött. Tüzérségét egy tar dombon állította fel, lovasságát pedig Isaszegtől keletre, a Királyerdő egyik hajlatában. Ugyanakkor üzent Aulich Lajosnak, hogy siessen a csataterre a második hadtesttel. Mielőtt azonban Kiss alezredes dandárja megérkezhetett volna, Klapka tábornok visszavonult. Damjanich János három óra tájban, észrevéve, hogy a Klapka Györgyöt üldöző császári csapatok retirálnak az Isaszeg melletti magaslatokra, támadásba lendült. Jobbszárnyát azonban nem biztosította eléggé, mert azt hitte, hogy a hetedik hadtest csapatai ellátják ezt a feladatot.

Klapka tábornok elveszítette a fejét. Miután a Zákó- és Bobics-dandárok az ellenség lövései elől visszavonultak, erre utasította Bátori Sulcz Bódogot is. Az őrnagy azonban úgy vélte, kár lenne visszavonulni, amikor az ellenség nem mutatkozik. Aulich tábornok ugyan megkapta Damjanich János üzenetét, de nem mozdult.

Schlick egyik hadosztálya oldalba kapta az Isaszeg ellen nyomuló Damjanich Jánost. A magyar hadtestparancsnoknak vissza kellett vonnia erőit a Királyerdőbe, de megpróbálta megakadályozni, hogy a császári gyalogság is benyomuljon oda. Délután három óra tájban lóhalálában vágattam Görgey Artúrnak megjelenteni, hogy az ütközet nemcsak megkezdődött, hanem már szerencsétlen fordulatot is vett. A fővezér lóra pattant, s a harcmezőre indult. Aggasztotta, hogy Aulich tábornok egységei időben megérkeznek-e, ezért sürgető parancsával hozzá küldött. Alighogy megrántottam Luci kantárját, megpillantottam a második hadtest csapatait, melyek – nyilván a Dányban tartózkodó Bayer József ezredes, vezérkari főnök utasítására megindulva – már a Királyerdő keleti szélén jártak. A főparancsnokhoz befutott Gáspár tábornok jelentése, hogy a hetedik hadtest harc nélkül megszállta a Galga vonalát, és Gödöllő ellen nyomul.

– A magyar csapatok eddig egymástól függetlenül verekedtek – értékelte a helyzetet Görgey tábornok a csataterre érve. – Klapka György, Damjanich János, Gáspár András és Aulich Lajos a saját feje után ment. Könnyen megsemmisíthetjük a velünk szemben álló császári erőket, ha Damjanich tábornok hadteste szilárdan tartja magát, Klapka György csapatai pedig beveszik Isaszeget, s észak felé szorítják az ellenséget. Így a Gödöllő felől támadó hetedik hadtest és a másik három hadtest szorításában Windischgrätz herceg pályafutása véget ér.

A fővezér ekkor dühösen vette észre, hogy Klapka tábornok visszavonulása miatt a Királyerdő szélének egy része megszállatlanul maradt. Ha pedig itt betör az ellenség, elvágja egymástól a magyar csapatokat. Parancsot küldetett velem Aulich tábornokhoz, hogy irányítsa a második hadtest négy zászlóalját a jobbszárny felé, kettőt a veszélyeztetett hadközépre, a hatvanegyedik honvédzászlóaljat pedig az első hadtest megsegítésére.

Ő maga Klapka csapatait kereste fel. Megjelenése lelket öntött a honvédekbe, noha leszidta őket hátrálásukért. Zákó őrnagy azonban megmondta neki kerek pereg:

– Az én zászlóaljам Klapka tábornok parancsára retirált.

Görgey ezután Klapka Györgyhez vágatott.

– A küzdelem félbeszakítását vagyok kénytelen tanácsolni, mert gyalogságomnak elfogyott a tölténye, és nagyon ki van merülve – szabadkozott az első hadtest parancsnoka. – A győzelem ma már lehetetlen, de holnap megint lehetséges lesz.

– Ön dolgozta ki a terveket, ön mondta, hogy napról napra be kell tartani a menetparancsokat – felelte átható tekintettel a fővezér. – Különben is, gyalogsága a hátrálásban mutatott gyorsaságáról ítélve nem látszik annyira kimerültnek, hogy még néhány szuronytámadást meg ne kísérelhessen, ehhez pedig akkor is elegendő a tölténye, ha tényleg mindet ellőtte.

– Nem, nem tudom!

– Ma kell győzni, vagy mehetünk vissza a Tisza mögé! E két megoldás van, harmadik nincs. Damjanich

János még mindig állja a csatát, Aulich Lajos előrenyomul: győznünk kell! Éppen te akarsz kimaradni a győzelemből?

Klapka tábornok erre megrándult, mint a megsarkantyúzott ló, és kiadta a támadási parancsot.

Görgey Artúr átporzott a jobbszárnyra, s közölte Damjanich tábornokkal új haditervét, valamint, hogy Klapka ismét előrenyomul.

– Mit ér a Klapka előrenyomulása? – fakadt ki Damjanich János. – Ha egy részeg honvéd megint szédülésről panaszkodik, ha egy másik megint fölrántja a tölténytökjät, Klapka tüstént újra jajveszékelné kezd, hogy zászlóaljai holtra fáradtak, és nincs töltényük; azzal aztán megfordul, és engem megint cserbenhagy. Aulich tábornok előrenyomulásának híre azonban örvendetes.

Schlick hadosztálya közben egyre erőteljesebben rohamozta Damjanich tábornok csapatait. Amikor az Aulich Lajos által Damjanich János segítségére küldött négy zászlóalj megérkezett, nagy zavar keletkezett, az ötvenhatodik zászlóalj ugyanis ellenségnek nézte a császári egyenruhát viselő tizenkilencedik gyalogezred harmadik zászlóalját, s löni kezdte őket. A csetepatének Görgey és Damjanich tábornokok személyes beavatkozása vetett véget.

Damjanich János gyalogossága immár túlerőbe került. Mégsem tudta visszanyomni a császáriakat, mert az erdőben zászlóaljai nem rendeződhettek támadó alakzatba. Öldöklő, ember ember elleni kézitusa folyt. Ráadásul a gyalogságra rázúdultak a fekete-sárga vértések. Damjanich tábornok huszárai ugyan bátran nekik rontottak, de kétszeres tömegű ellenséges lovassággal szemben kellett állniuk a harcot. Ráadásul, a frontszakaszon a magyar lövegek száma is éppen fele volt az osztrákokénak.

A balszárnyon Klapka és Aulich tábornokok csapatai este hét óra tájban lendültek előre. Jelačić a rá jellemző módon próbálta megakasztani a rohamot, és nekiindította a vörös kakast. Azonban honvédjeink útját a rájuk ereszkedő estében éppen a lángoló házak fénye világította meg. A báni seregek meghátráltak. Miután bevették Isaszeget, a mieink a Rákos-patak jobb partján lévő ellenséges állásokból is elűzték a császári csapatokat.

Görgey Artúr feszülten várakozott. A jobbszárnyon és középen ádáz harc folyt. A leszálló sötétben a küzdők, mint rettentő túlvilági vadászok rontottak egymásra. Honvédjeink nem jutottak előre, de az ellenség sem tudott csapataink közé ékelődni. Este tizenegy lett, mire megvihettem Aulich Lajostól a fővezérnek a hírt, hogy Isaszeg elfoglalva, csapataink a Rákos-patak jobb partján állnak, a bán seregei pedig Gödöllő felé vonulnak vissza.

– Windischgrätz két órája még azt hihette, hogy győzött, s lám, visszavonulásra kényszerült – mondta megkönnyebbülve Görgey Artúr, azzal megveregette Luci nyakát. – Miénk a diadal. Am ez több mint ezer honvédünk életébe került.

Nem sok ház maradt meg Isaszegen. Annak az épületnek is, melyet Görgey Artúr éjszakai pihenésre kiszemelt, leégett a konyhája, csak a tisztaszobája maradt épen. A fővezér benyitott az ajtaján. Odabent sötétség honolt, de az ágy felől mocorgás hallatszott, valaki éppen lefekvéshez készülődött. A tábornok erre köszönésfélét mormogott, majd botorkálva összetolt két széket, ráterítette a köpenyét, és úgy-ahogy elhelyezkedett rajta. Ekkor gyertya lobbant. A fényben Leiningen-Westerburg Károly arca tűnt elő.

– Tábornok úr, parancsoljon elfoglalni az ágyat – mondta az ezredes.

– Maradjon csak, önnek nagyobb szüksége van a pihenésre – felelte Görgey Artúr.

Leiningen-Westerburg Károly erre visszafeküdt az ágyba. Én pedig büszkén posztoltam a szoba előtt.

Délibáb

Mikes Kelemen: Törökországi levelek

– részlet –

206-ik levél

Rodostó, 29 decembris, 1757.

Már mostanában új és hideg szokást vesznek, mert a hó között is hadakoznak, mivel ebben a hideg holnapban, ötödik napján nagy harc volt Lissánál, Sziléziában. A királyné hadát Károly fejedelem és Marsulus Daun komendírozták, a prussiai király maga komendírozta a maga hadát. A harc nagy volt, mind a két rész vitézül viselte magát, de végtire a győzelem a király mellé hajola, és a harcnak azt a hasznát vevé, hogy Breslót ismét visszányeré. Isten tudja, meddig bírja.

Ismét a halálról kell írnom, mert Csáki úrnak hatodik szava igen elnehezedvén, hetedik 11 órakor reggel meghala 81 esztendő korában. Csaknem holtig, vagyis holtig egészséges volt, nem volt szüksége se doktorra, se orvosságra. Azt nem mondhatni felőle, hogy ezért holt, amazért holt meg, mert ilyen betegsége volt, mert az orvosság nem volt jó, mivel csak azért holt meg, mert az Isten elvégezte, hogy minden ember meghaljon. Utolsó generálisa volt Rákóczi Ferencnek. Már mi csak ketten maradtunk Zai úrfival, mi vagyunk a legutolsók, mert utoljára hagyott minket az Uristen, mire, meddig, ő tudja. Elég a' hogy adjunk hálátot néki, hogy megadta ezt az esztendőt eltöltenünk, és kérjük, hogy ne hagyja el ezután is a szegény bujdosókat, el nem fordítván szent szemeit rólunk. De ne szájjal, hanem szívvel kérjük, mert az emberek a száját hallgatják meg, de az isten a szívet tekénti, valamint történt egy szent remetével.

Egy püspök a tengeren utozván, a hajósok egy sziget mellé a hajót megkötik, a püspök maga multságára a szárazra kimegyen. Amint alá s fel járna, egy kis gunyhócskát láta a fák között, gondolá, hogy talám valamely ember laknék ott. Egy kis ablakocskához közelítvén csak csendesen, emberszót halla, és mintha valaki imádkoznék. De mint elcsudálkozék, hogy az, aki bent volna, eszerént imádkozék: átkozott legyen az Isten. Ezeket a szókat pedig szüntelen mondja vala. A püspök nem állhatván, bémene az emberhez, és mondá neki: atyámfia, ne azt mondjad, hogy átkozott az Isten, hanem áldott az Isten. A remete úgy kezdé mondani. A püspök, hogy erre megtanította volna, visszatére a hajóhoz, és megindula a hajó. A remete pedig azalatt elfelejté, amit tanult volt, és észrevévén, nagy sebességgel kezdé a püspök után futni. A hajó távol vala már a parttól, de a remete nem vigyázva arra, ha a földön vagy a vizen futott-é, neki csak az imádság volt az esziben. A püspök és akik a hajóban valának, nagy csudálkozással látták, hogy a remete a tengeren futna utánuk. Aki is a hajót béévén, kiáltá a püspöknek, hogy elfelejtette volna az imádságot. A püspök látván a nagy csudát, mondá néki: atyámfia, csak úgy imádkozzál, amint eddig imádkoztál. Ebből a példából látjuk, hogy az Isten a szív imádságát szereti, és nem a szónkra figyelmez. Én is szívesen kívánom kedves nénémnek az újesztendőt egészségben elérni. Amen.

Karinthy Frigyes: Levél a Nyugat szerkesztőjéhez

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr,

Tisztelt Barátom,

Engedje meg nekem, hogy nagyrabecsült lapjában – melynek mindig legfőbb célja volt az irodalmi szempontnak becsületes és puritán, irodalmi eszközökkel való védelme – felszólalhassak az alábbi kérdésben, amelynek bizonyos általános jelentőséget ad éppen a benne rejlő irodalmi szempont.

Mintegy másfél éve egy budapesti vicc-lapban humoristikus cikk-sorozatot indítottam meg, melyet mind a mai napig, az eredeti jelleghez híven maradván írtam és folytattam. Ebben a sorozatban egy eredeti és nem érdektelen műfaj körvonalai domborodtak ki lassankint: irodalmi karikatúrának neveznem ezt a műfajt, megkülönböztetve a paródia, travesztia és persziflázs műfajaitól, melyeknek egyikéhez sem hasonlít alapjában. Hasonlóan a grafikai karikatúrához, ennek a műfajnak az a jellege, hogy érdekes és eredeti írói egyéniségek modorosságát, technikai fogásait figurázza ki, mint a mű igazi értékének szépséghibáit, túlozva és nagyítva, akár mintha egy formátlan orrot vagy furcsa száját túloznék és jellemeznék rajzomba. Magát a művet mutattam be a kulisszák mögé látó megfigyelő torzító tükrében, melyben kidomborodik és szembeszökővé lesz a modorosságban rejlő komikum. Ez volt a célom.

Pár hét előtt Arcübasev regénye, a Szanin került a kezembe. Minden általános véleménytől tartózkodva, csak annyit jegyzek meg, hogy azt a modorosságban rejlő komikumot, melyre az én karikatúráim részére szükségem volt, megtaláltam ebben a műben is. Megtaláltam magában Szanin jellemzésében és az írónak hőse iránt való elfogultságában. Komikus volt az a durva és gyerekes mód, amellyel az ifjú Szanin letárgyalja az emberiség legnagyobb problémáit: a vallást és egyebeket, és komikus volt az, hogy az író ezeket a durva és gyerekes szavakat mint a regény tendenciáját, mint új, megváltó igazságokat állította be. Komikus volt például az, ahogy Krisztusról, az önzetlenség és lelki elmélyedés szimbólumáról beszélt ez a Szanin, az önzés és lelki felületesség szimbolikus alakja, aki azt tanítja, hogy nem kell gondolkodni.

Én tehát megírtam a Szanin karikatúráját, és kikarikíroztam benne az írónak e pontban megnyilvánuló naivságát is, mindig a magam eszközeivel dolgozva: a túlzással (ami melleleg mondván, legfőbb eszköze minden művészetnek). Szaninnak a vallásokkal szemben megnyilatkozó bárgyú és nevetséges felületességét és az író átlátszó tendenciáját, egyúttal a tendencia komikumát oly jelenetben figurázom ki, amelyben Krisztus szembekerül Szaninnal. Szanin néhány hetyke és arcátlan, hülye szavaira Krisztus, ez az Arcübasev elképzelve Krisztus, mit sem tud felelni, egészen le van sújtva, és ezekkel a szavakkal sirva megy el: "Ojjé, nekünk megadták!" Jelezve, hogy Arcübasev ilyenformán vél végezhetni a krisztusi eszmével.

Hát kérem.

A budapesti ügyészség ezeknek alapján vádat emelt ellenem vallásellenes izgatás, istenkáromlás címén. Ma értesültem róla. Aki nem hiszi el, győződjék meg róla. Vagyis én vallásellenes cselekedetet követtem el, amiért kigúnyoltam a vallásellenes tendenciát.

Ennek az én nyomorúságos és ostoba életemnek egyetlen harmonikus motívuma, a krisztusi eszme, nem tud vigasztalást nyújtani nekem az emberi korlátoltság ellenében. Nincs menekvés, nincs nyugalom sehol: a társadalom ráfekszik a gondolataimra, ráfekszik a mellemre: nem bírom ki. Képtelen, lehetetlen, ostoba dolog ez; az embert nem lehet így erőszakosan félreérteni.

Ami itt Budapesten történik, az már több mint amennyit egy bosszús nevetéssel el lehetne intézni. Nem elég, hogy az irodalom sáncai mögül bűnösöket ráncigálnak elő; most már a gyanúsakat is pörbe fogják. Nevetséges és hihetetlen. Nem szabad a humor szemüvegén át látnom a dolgokat: nem szabad felhasználnom a szatíra legtermészetesebb, legemberibb eszközeit, remegnem kell minden szónál, amit leírok: mert ha "isten" helyett azt írom "istenke", kigúnyoltam a vallást, és izgattam ellene a népet.

Heine "Deutschland" című művének egyik fejezetében azt írja Krisztus képmásairól, hogy azokat elrettentő példakép gyanánt függesztik ki kereszten a faluk határára, mintegy mondván: "Így járt az az ember, aki a kufárokat ki merte úzni a templomból." Lehetséges, hogy ezért a szellemes és a társadalmat oly igaz szatírával jellemző ötletért nálunk esküdtszék elé állítanák Heinét?!

Tenni kell valamit, hogy irodalmi ügyekben hozzáértő, irodalmi emberek ítéljenek, mert ez így nem mehet tovább. Most még csak azt remélem, hogy az ellenem indított eljárás félreértésen vagy felületes vizsgálaton alapult, mert másképp kétségbe kellene esnem: hiszen a forradalom előtti cenzúra könyörületesebb lenne hozzám, ha megértené, hogy szatírámmal társadalomellenes tendenciák ellen irányult.

Ezen a helyen egy becsületes irodalmi eszközökkel dolgozó, magas irodalmi színvonalú lap vendégszeretétét vevén igénybe, ünnepélyesen és a legnagyobb energiával tiltakozom az ügyészség vádjá ellen, mely meg nem értésen és félreértésen alapszik. Lehetetlen az, hogy kultúrállamban nekem a rendőrségre kelljen gondolnom, amikor írok, és arra, vajon nem fogja-e félremagyarázni szavaimat. Ezekben a sorokban az irodalomhoz értő és disztiníválni tudó művelt közönség ítéletéhez fordulok, szemben a hivatalos közegek önkényével, mely nem tud különbséget tenni.

Felszólalásom szíves közléséért hálás köszönettel vagyok Szerkesztő úrnak.

Budapest, 1909. április 9.
tisztelő híve
KARINTHY FRIGYES

Petőfi Sándor: A virágok

Ki a mezőre ballagok,
Hol fű között virág terem,
Virágok, szép virágaim,
Be kedvesek vagytok nekem!
Ha látom, mintha lányt látnék,
Szivem reszket, keblem dagad. -
Siromra, hogyha meghalok,
Ültessetek virágokat.

Leülök a virág mellé,
És elbeszélgetek vele.
Szerelmet is vallok neki,
S megkérdem: engem szeret-e?
Nem szól, de úgy hiszem, hogy ért,
Hogy érti jól szavaimat. –
Siromra, hogyha meghalok,
Ültessetek virágokat.

S ki tudja: az illat vajon
Nem a virág beszéde-e?
Csakhogy nem értjük, nem hat át
Testünkön lelkünk fülibe;
Szagolja csak s nem hallja meg
A test e szellemhangokat. –
Siromra, hogyha meghalok,
Ültessetek virágokat.

Igen, az illat a virág
Beszéde, annak dala ez,
S ha lényem durvább része a
Sírban rólam lefejtled:
Nem szagolom többé, hanem
Hallom majd e szép dalokat. –
Siromra, hogyha meghalok,
Ültessetek virágokat.

Virágillat, virág dala,
Te lész majd ott bölcsődalom,

Melynek lágy zengedelminél
Tavaszonként elaluszom,
S következő tavaszig
Lelkem szép álmakkal mulat. –
Siromra, hogyha meghalok,
Ültessetek virágokat.

Pest, 1847. április

Charles Baudelaire: Szent Péter nemet mond

Hogy veszi Isten a sok átkot és keservet,
mely szeráfjaihoz napra-nap felüvölt?
Mint tirannus, akit bor s hús habarcsa tölt,
csak alszik átkaink szelíd zenéje mellett.

Kínkamrák s vérpadok hörgő és rémteli
orkánja kellemes karének bizonyára,
hiszen mindaz a vér, mely gyönyörének ára,
máig se tudta az ég szomját oltani!

– Ne felejtsd, Jézus, a Getsemánét: nagy emlék!
Térden és együgyűn könyörögtél Ahhoz,
aki csak nevetett, mikor gyalázatos
bakóid eleven húsodat átszögezték.

Mikor láttad, hogy ős istenségedre köp
a konyhacsócselék, az örök és a gárda,
s érezted, hogy tövis hatol koponyádba,
melyben az óriás Emberiség nyögött;

mikor megtöretett tested súlya alatt vad
kínban nyúlt és feszült a karod, s vérpatak
s izzadság fődte már sápadt homlokodat,
mikor céltáblaként a nép elé kiraktak:

láttad-e újra a tündöklő napokat,
mikor jöttél, a nagy ígéretet betöltve,
jöttél, szelíd szamárkancádon, és elődbe,
utadra pálma- és virágeső szakadt,

s a napot, amelyen hősi jövőt remélve,
a sok hitvány kufárt korbácsolta karod,
s úr lett végül? A megbánás nem csapott
szívedbe hamarabb, mint a dárda vad érce?

– Én, óh én szívesen távoznám e bomlott
Földről, hol nem lehet testvér a tett s az álom.
Bár lelném, kard ki kard, csatában a halálom!
Péter megtagadta Jézust... igaza volt!

Szabó Lőrinc fordítása

Vajda János: Krisztus és korunk

Én vagyok, én, ki még imádlak
– És egyedül vagyok talán,
Ki úgy imádlak, mint ohajtod
– Ezernyolc s fél száz év után!
Imádlak rég, de titkon eddig,
Mert ellened volt a világ.
S mit hirdetél, elnyomva még, az
Egyenlőség, köztársaság!

Te szenvedél még itt e földön;
Oh, méltatlan volt rád a nép;
Azóta hátra s nem előre
Elfolyt tizennyolc század év.
Az elv, amelynek hirdetője
És vértanúja te valál,
Elnyomatott és azok által,
Kiket utódokul hagyál...

Hol van tanod s a tanítványok,
Jámbor, szegény halászaid?
Vészben, nyomorban követőid,
Kiket tanod vérpadra vitt?
S kik ezek itt e pharizeo-
Republicanus övesek?
E gőg, e fény tanítani avagy
Vakítani vágy a népeket?

Ti szemtelen vak majmolói
Olümposz isteneinek!
Ha volna mégis nagyszerűség
E nagy szerephez bennetek!
Ah egyaránt letűnt a hősi,
A nagyszerű kényuraság,
Letörpült a polgárerény is,
S képmutató lett a világ!

– Mit vétkeztél te az erénynek
Legistenibb áldozata?
Hogy meggyaláztak és neved lőn
Minden gázságok paizsa?
Ah, de közel van végre a kor,
Midőn megtudja a világ,
Hogy legvadabb rágalmazóid
Kik voltak... a jezsuiták!

Átok fejükre, véghetetlen!
Kik vétkezének ellened,
És bűnbe dönték a világot,

Mit hirdetél, a rény helyett.
Hol a pokol, mely megtorolja
E százados gazságokat?
Oh, magyarázd meg, büntetőül
Van-e a sírban öntudat?...

Eloltották az égi fáklyát
A csábított világ felett:
És vezetétek a babonának
Rémeivel a népeket.
Eloltották az ész világát,
Mit te hozál le, s elvetétek
Vak hiedelmek mákonyával
A tudatlanság éjjelét.

Átok reád, te hét nehéz bűn,
Hét halmú Róma – s kárhozat!
Órad ütött, hiába véded
Bitorlott bűnpalástodat.
Eljött az általad kigúnyolt
Isten boszúló szelleme,
És léssz a századok bűnének
Kipusztult Jeruzsáleme!

– S te őskor erkölcs-óriása,
Szent és imádott elvrokon,
Eszméd ohajtott birodalma
Fölépülend e romokon.
S a bűnök áldozat-vérében
Megkeresztelkedett világ
Üdvözülten rivalja: éljen
A testvérség, köztársaság!

1849

Ady Endre: Nagyhét

A bűnbánat divatba jött. Nem lehet mást mondani. Különben is ma minden a divat hatalmától függ.

Idegés, kedélybeteg, unatkozó mágnás hölgyek kigondolták, hogy a nagyhéten penitenciát tartanak, s most nagyban folyik a bűnbánás.

Vannak aztán olyan emberek is, kiknek egyéb dolguk sincs, mint kilesni, hogy mivel foglalkoznak azok a bámult és irigyelt földi lények, kiknek a sors sokágú koronát juttatott.

Ezek először megütköztek, mikor megtudták, hogy öméltóságaik most naphosszat térdelnek és imádkoznak, azután gondoltak egyet, s mint mindig, úgy most is követték modelljeik példáját. Elvégre is divat – divat. Ha az ember divatos akar lenni, ne ijedjen meg semmitől.

Így jött divatba a bűnbánás. Érték tekintetében semmivel sem múlja felül a legújabb párizsi hóbortot, mely vissza akarja állítani Ízisz és Ozirisz tiszteletét. Abban épp annyi az őszinte vallásosság, mint ebben, s egyik olyan tiszteletreméltó, mint a másik.

A pesti mágnásnegyed asszonyai éppen olyan szükségét érzik a bűnbánásnak, mint a hóbertos párizsi hölgyek az egyiptomi vallás visszaállításának.

A szívhez egyiknek sincs semmi köze, csak az idegeknek. Ezek a megbomlott idegek szülői most minden bizarr, őrült dolognak, s ezek a megbomlott idegek csinálnak a legszentebb érzésből, a bűnbánatból is divatot.

A kereszténység nagy ünnepe közel van. Halál és feltámadás napjait egymás után, mélységes jelentőségű közelségben fogjuk megünnepelni.

A bűnbánásnak, a megtisztulásnak legalkalmasabb perce elérkezett.

Ha átgondoljuk s átérezzük a két nap jelentőségét, már keresztülmentünk a bűnbánat processzusán. Akkor már csak azok felett kell sajnálkoznunk, kik a hideg kövön térdelnek naphosszat, s megnyugodni mégsem képesek... Nem engedik azok a nyomorult idegek, melyek Buddha, Ízisz és Ozirisz tiszteletét hozták be, melyek a bűnbánatból divatot csináltak...

1899. március 28.

Ballai László: Lázár

Kezdődhet a szűrt fényben való gomolygás – szinte lebegve, már testérzet nélkül, még hallva az orvos utolsó, tanácstalan utasításait, a forró víz lobogását a rézüstben, a kicsavart kötés csurgását, az orvosi kés sercegését a gyertya lángjában, a bőröm hersenését, amint az eret vágó penge felmetszi, a hökkenetet, hogy nem buzog, enyhén csordogál csupán a vér, a szerszámaid csomagoló orvos határozott *anamnesisét*, az asszonyok kezdetben fojtott, majd egyre erősödő jajgatását, az elomló Mária testének zuhanását, az ijedt sóhajtásokat, a mellettem maradéktól távolodó, majd ismét hozzájuk, vagy hozzám közeledő könnyű lábak dobogását, Márta szívének dobogását, az eszméletre tért Mária csuklásba fulladó zokogását, a kenetet feladó kezek neszezését, tiszta vásznak suhogását, a férfiak visszafogott tárgyalásának kezdetét az érkező rabbikkal, mesteremberekkel, a részvevő sietséggel gyülekező rokonok hásmálódását, zihálását, egymásnak szóló zavart, e helyzetben nem illő, de a szokás miatt mégsem elhagyható üdvözléseit, és a kutya kétségbeesett szaglászását, majd a felismerés csendje után azt a hosszasan elnyúló, fájdalmas vonítást, melyet, ha ember csak egyszer is meghall, örök kérdésként ott marad benne, vajon tényleg az emberi gyász-e a legfájdalmasabb ezen a világon –, mely után, mintegy utolsó észleletként már nem hallva semmit, felrepülni, vagy száz sing magasból látni, amint kiszakad belőlem a világ, és már nincs fény, nincs szín, nincs hang, nincs vágy, nincs állapot.

Akkor azonban mégis csak így szólt valaki:

– Lázár jöjj ki.

És kijöttem, és voltam, mint az iszákos, aki gyötrődve ébred másnap, vagy a mákonybeteg, akitől megvonták a gyógyszerét. Világ nyomorultja, kit éppen a világ akadályoz meg annak csodálatában. Pedig az emberek igen megrökönyödtek rajtam.

– Nem ez az, aki...

– Milyen halovány.

– Milyen jó színben van.

- Istenem, ezt a szerencsét!
- Uram, hadd érintsem meg a kezed!

És már érintették, simogatták, tapogatták mindenemet. Alig álltam a lábamon. A kutya, átfurakodva a lábak közt hisztérikus örömmel vinnyogva átölelte a lábamat. Eddig csupán azt hittem, azért szeret, mert csontot kap tőlem, és kiszedegetem belőle a bolhákat. Ekkor kellett rájönnöm, hogy – szeret. Mire édestestvéreim, Mária és Márta is hozzám férközhettek a tömegen át, már egészen embernek éreztem magamat. A tömeg vitt, sodort a házunk felé. Voltaképpen csak azért lépkedtünk, hogy tartsuk az iramot.

- Lázár! Lázár! – kiáltották.
- Éljen Lázár! Az Úr csodát tett vele.
- Lázár feltámadt! Végtelen a Krisztus ereje. Mindenki feltámad!

Jobbról Mária, balról Márta karolt belém, az én édes húgaim. És éreztem, amint még sok ezer testvéremmel együtt menetelünk az utcán. Patakszani kezdtek a könnyek a szememből. Velem együtt sírt Mária és Márta is. Könnyek csillantak meg emberek szemében, akiket még soha nem láttam. Azok, akiket eddig haragosaimnak tudtam, boldogan igyekeztek felém, hogy megöleljenek. Hát mindenki szeret! Olyasmi történt – véletlenül éppen velem –, amely most már teljesen értelmetlenné teszi a gyűlölködést az emberek között, a háborúkat, az öldökléseket! Mindazt, amit történelemnek neveznek. Véget érhetetlenül elkezdődött a szeretet korszaka. Noha jártányi erőm sem volt, e szeretet szárnyain suhantam hazafelé. És mintha Márta, Mária és a többiek is mind repültek volna.

Beléptünk a házba. Ott a férfirokonok számvetést készítettek éppen.

- Apám jogán az az asztal és a két szék engem illet.
- De nem az, csak a kisebbik.
- Majd éppen te mondd meg nekem.
- Éppen én. Én itt születtem Bethániában. Te mikor keveredté ide? Honnan jöttél egyáltalán?
- A rabbi is megmondta...
- Hallgass csak!
- Hát hazajött?
- Mit akar, igazán?
- Csak szélhámos lesz ez.
- Itt már rendezve vannak az ügyek. Nem gondolhatja hogy miatta...

– Jaj, Abirám, Dáthán, mi gondolni való van ezen? Örvendjete! Lázárt feltámasztotta a Krisztus – azzal Mária gyengéden kiterelgette őket. Azonnal ágyba fektettek. Nem is tiltakoztam, bár nagyon boldognak, de gyengének éreztem magam. Álomban sugárzó fényben lebegtem, több ízben is hatalmas kötömb gördült le a mellkasomról. Felébredve oly könnyűnek találtam magamat, hogy akár fel is röppenhettem volna. Mondják, három napig is aludtam. Kiléptem hát a házunk elé a ragyogásba, az örömbé. Egy rothadt citrom éppen a szemem közé csapódott.

- Itt van, ez az!
- Az én gyermekem is meghalt, miért nem támasztották fel? Három sem volt, te meg harminc is elmúltál!
- Csak eljátszotta a halált, hogy jót röhögjön a rokonain.

- Dáthán elmondta, attól kezdve gyanús volt neki, hogy a kölcsönre halasztást kért.
- Én fiatal akarok lenni, utálok a ráncaimat.
- Mondd meg a te istenednek...
- Nincs ennek istene, megivott valamit, amitől tetszhalott lett. Az ügyesebb rabbik ismerik a csínját.

Midőn visszahúzódtam a házba, egy kő csattant az ajtón. Szándékosan várták meg, amíg becsukódik az ajtó, vagy valaki éppen csak lekéste a tarkómat? Vajon ugyanaz dobta, aki az imént a citromot? A szembe törekvő acsarkodás csak alattomosan tud gyilkolni? A haragvók, morgolódnók gyülekezete nőttön-nőtt – hallottam, láttam az ajtó és az ablaktáblák résein át. Ismeretlen jöttmentek, távolról érkezett dologtalanok duzzasztották a tömeget. Néhány kíváncsi szóval tájékoztattak a csődület okáról – és maradtak. Ők lettek azután a lehangosabbak az engem átkozásban.

- A Krisztusban bizzunk – szolt Márta.

Azért aggódva ölelkeztünk össze vele és Máriával. Csak ők hagyták el lopva a házat éjnek évadján, amikor a csőcselék java szétoszlott, és az maradt csupán, aki magatehetetlenre itta magát. Engem a nők óvtak, még éjjel se mutatkozzam. Féltünk, hogy még így is ránk törhetnek. Húsvét előtt hat nappal felpattant az ajtó, és házunkba tért Jézus. Nálunk vacsorázott. Távoztakor azokat, akik ellenem törekedtek, magába olvasztotta az őt ünneplő sokaság. Aki a minap még a rám való féktelen dühből, most a miattunk érzett túlcserélő örömből öntött fel a garatra. Mindenki látni akarta őt. És engem, akit feltámasztott. Amikor Jézus kíséretében kiléptem a házból, a vállukra emeltek az emberek. A tömeg, mint óriás folyam, mely áramokra szakad, messze sodort minket egymástól. Oly messze, hogy minél inkább törekedtem az ő közelébe, annál inkább elszakadtam tőle. Figyelmeztetni akartam, hogy az őt ünneplők között Abirámok és Dáthánok éktelenkednek...

E *Iarnax*, e szarkofág lesz végső nyughelyem. Mit is mondhatnék azután, hogy az Úr meghalt? Miért lennének érdekesek üldöztetésem, melyeket Kitionba érkeztem előtt elszenvedtem? Vagy a tengeri utazás, azt követően, hogy felismertem, Nyugatnak kell indulnom, hogy terjesszem a hitet? Mit számítana, ha elmesélném, Kition első *episztóposzaként* is mennyire boldogtalan maradtam? Pedig szeretnek az itteniek. Én is szeretem őket. De hát mi a szeretet? Csak az asszonyok tudnak szeretni. Márta és Mária, ahogyan szerették a Krisztust. Fenntartás nélkül, teljes lényükből – mint engem. És ők már nem élnek. Lázás álmaim vendégei csupán, és nappali révüléseimé. Hiányuk óráról órára meggyötör – engem, aki az örök életet tanítom.

Nézem e kőkoporsót, melyet a testvérek adtak össze a részemre, bármennyire is tiltakoztam. Adják el valami arisztokratának, és az árát osszák szét a szegények között. Többet ér tíz élő, mint egy halott. Ám a hívek nem tágitottak. Ebből megértettem, hogy Krisztus akarata e *Iarnax* is, mint annyi más dolog, amelyet nem értettem az életemben. Amikor csak hitközségbeli teendőim engedik, ülök a sírboltban, és a szarkofágot nézem. Egy tömbből faragták, szörnyű súlyos. Tíz testvérnek, rudakkal és kötelekkel, fél nap alatt is alig sikerült lehozni a sírkamrába – mit meg nem tesz az ember a halálért. Márványból készült, szállítás közben egy körömnit nem csorbult. Ahol nekiütötték a lépcsőnek vagy a falnak, ott letört a lépcső, behorpadt a fal. Teljesen dísztelen, arányossága méltóságot sugároz. Talán erről nevezik majd ezt a várost, amikor a hit eluralkodik a földön. Zarándokhely lesz itt, gazdag forrás, mely nem csupán a hívek könnyeivel táplálja az Egyházat. Amikor a hamvaimat már sehol nem találják, majd ez a márványszarkofág emlékeztet rám.

De hát mi az emlékezet? Addig fontos csupán, amíg el nem kezdődik az a szűrt fényben való gomolygás, az a testetlen lebegés, amelyben nincs fény, nincs szín, nincs hang, nincs vágy, nincs állapot.

– Bármilyen mostohán bánik is velem sorsom, tavaszkor, minden tavaszkor azt mondja valaki, hogy: „szeretlek” – mond Szindbád (régí barátunk) és csendes megelegetéssel nézett az asztalterítőre abban a régi budai vendéglőben, amely nem messzire esett a Retek utcától.

Lélektudomány és tapasztalat megállapítása szerint minden magányos vendég (mint Szindbád) asztalánál üldögél egy láthatatlan asztaltárs, akihez szavait intézhetné a magányos vendég: a láthatatlan asztaltárs a következőképpen válaszolt:

– Ez a szerelmet valló egyéniség bizonyára nem más, mint uraságod szabója vagy kalapos, aki tavasz jöttével szíve érzelmeit elmondandja?

– Se nem szabóm, se nem kalaposom a tavasz, a tél elmúlásának kedves hírnöke, hanem „hónapos retek” őnagysága, mintha egy regénykönyv lapjairól lépne előm.

– Halljuk, mit mondott „hónapos retek” őnagysága? – kérdezte a láthatatlan asztaltárs.

– Azt mondta, hogy „szeretlek” – felelt Szindbád nem minden meghatottság nélkül. – Ugyanis a korai tavaszi remények azok, amelyek leginkább eláruják érzelmeinket, mint akár a tapasztalatlan, fiatal nők eláruják magukat szerelmi vallomásra.

Szindbád láthatatlan asztaltársa ekkor így szólt:

– Miután már megfelelő táplálékot szedett magába uraságod, gyomra levesek és húсок raktára lett: illendő, hogy a tavasz regényességeinek is áldozunk, amely regényességek között (mint valamely évenként megújuló „első szerelem”), a különböző ételszerelmek között nagy szerepe van a „hónapos reteknek”.

– Annak a felejthetetlen piros bőrű „hónapos reteknek”, amely a koratavaszi kerti veteményeink társaságában az ő gyönyörűséges színével, ízével, friss, szűzies ropogásával úgy jön előnk, mint valóban az „első szerelem”? – kérdezte Szindbád láthatatlan asztaltársától.

– Igen – felelt az asztaltárs, akit lehetne Emlékynek is nevezni –, a „hónapos retek” különösen lipitai túróval, puha sajttal vagy első sódarral keverve, mindig megteszi a maga szolgálatát. Én valamikor az élet gyönyörű körülményei, mint például a kirándulás alkalmával, mindig a „hónapos retek” (és hasonló tavaszi bolondságok) pártján voltam. Igaz, hogy a tavaszi időben nyúlványossá váló sajt sem ízénél, sem szagánál fogva nem csábít a csokolódzásra. Ámde, ha kicsi, piros, az életörömtől dagadozó életörömök vidám, kistermetű emberek életkedvéhez hasonlatos boldogságával fogyasztjuk a tavasz első hónapjaiban szokásos piros retek a garnírozott „lipitói” túróval – „hónapos retek” vajjal, szalámmal vagy egyéb társasággal, akkor észrevehetjük, hogy életkedvünk éppen úgy beköszöntött, mint a megnevezhetetlen, gyönyörű tavasz, a „hónapos retek” idenye.

– Sok szó férhetne ehhez a megállapításhoz – mond Szindbád. – Csak maradjunk most annál az egy megállapításnál, hogy a „hónapos retek” lipitói túróval körítve: vajon miért igényel még különösebb fogyasztási rendszert az egyéb ételeknél?

– Nagyon egyszerű a dolog. Mert tavasz van – felelt Szindbád asztaltársa. – Amint én ismerem a világot, úgy tapasztaltam, hogy annak a gömbölyded, hosszúbajszú, különös ízű jövevénynek, amilyen a „hónapos retek” (amely egyesíti magában az élet minden ropogós, piros színnel, frissen, gyönyörűen ígérkező élvezetét beköszöntő tavaszkor, amikor a fekete föld alól oly tündökölvén jön elő, mint az új élet), annak a meglepő jövevénynek – a „hónapos reteknek” más célja is van a feltűnésén kívül. Igaz, hogy szeret csokolódzni; tavaszi hangulatot terjeszteni; szeret öreg kofaasszonyok sátraiban vagy tündöklő bolthelyiségekben, kerti földben vagy almos sárban, téltől tavaszig várakozni arra, hogy mikor jött meg az ideje. A nagyétű Szűcs Pátri vagy herceg Festetich Tasziló, Küry Klára mindig ropogós fogaival vagy az ország legnagyobb evője, bizonyos Földvári úr, akit sokan ismertek felejthetetlen cügöscipőiben a legjobb és leggazdagabban főző pesti éttermekből – a nagyehető Hadik Sándor vagy a kisétű, de változatos Szemere Miklós idejéből.

– Nagyon egyszerű a dolog, amikor hosszú, fekete tél után a fekete földből kijön a piros retek. Életünk bús eseményeit a nagyhasú Szűcs Pátriba vagy a röpke, de zamatos Küry Kláriba vetett bizalmainkat még nem veszítettük el.

– A „hónapos retek”, amelyet ismerőseink eddegéltek – vajjal vagy kaviárral, sóval vagy fekete kenyérral –, a drágalátos piros, egészséges, a tavaszt jelképező, az újonnan jelentő életet hirdető „hónapos retek” régi sajtjaival felvonul, olyankor mindig a „hónapos retek” barátjára, a tatai, a régi Esterházyra gondolok, a ki így szólt „hónapos retekéről”:

– Szép volna, ha az emberek vágya teljesülne. De mit csináljunk a régi „retekkel”, amely tavalyról itt maradt, és mindig az elmúlt esztendőét jelképezi?

– A téli retket ki kell dobni – feleltünk a tatai Esterházyknak.

1933

Húrok

Ballai László: Via crucis

Mindenki végigmegy a kereszt útján. Hívó és hitetlen egyaránt. Lehet-e tisztább életet elképzelni Jézusénál? Mégis megköpdösik, hóhérekre adják, szenvedéseit kiröhögik azok, akikért feláldozta magát. Van-e gyermek, aki ne csupa jó cselekedet végrehajtásáért áhítaná az élettől a minél gyorsabb felnövekedést? És aki felnőttként ne döbbenne rá számtalanszor, hogy az az óriási igyekezet, amellyel másokat felemelni igyekeznek, csak neki fontos. És bármit tett is, roncsoló fogaival ugyanúgy eleven húsába mar a sors, mint mindenkiébe. A sors, az idő, a kor – az emberek.

Ámde még a hívóknak is csupán töredéke vállalja az utat. A lelkecskék többségét úgy kell a sorsnak végiglökdösnie rajta. A kereskedés és a pénzsámlálás vagy a rongyszedés és a kuporgatás, a perc követelménye általában fontosabbnak tűnik az örökkévalóság kérdésénél. Az a kérdés, hogy mit is tettünk az életben, és hagyunk-e *valamit* magunk után – a pénzkötegeken, illetve adósságon kívül – csak súlyos balesetkor, gyötrő betegség közben vagy a halál küszöbén merül fel.

A művész az, aki a gyermekkorából feleszmélve rögtön a krisztusi útra lép. A szájtátiak nem győzik csodálni, de főleg irigyelni. A firkászok, kutatók a művész magánéletének minden zugába igyekeznek bepillantani. Mintha egy *h-moll szonáta* a tapsorkán vagy valami kávéházi románc eredménye lenne csupán. Mintha a géniusz az alkotás és minden előadás során nem tántorogna élet és halál küszöbén. Mintha önmagát túlélve, hétrét görnyedve a kínban is nem kellene tovább haladnia – önnön lelkiismeretét és az univerzum parancsát követve.

Liszt Ferenc hatalmas műve, a *Via Crucis* mise egyszerre egyetemes és intim. Egyszerre grandiózus és miniatúr. Egyszerre fáj és vigasztal.

Liszt vallásossága ma is vitatéma. Hogyan férnek össze az ifjúi botrányos szerelmek az öregkorban felhúzott reverendával. Sehogyan, ha a – Liszt egyházi zene megreformálását célzó kísérletét elutasító – pápa szempontjából tekintjük. És a legtermészetesebb módon, ha meghallgatjuk a *Via Crucist*. Egy katolikus misét, amelyet a Bach *Máté passiójának* egyik pillérét képező lutheránus korál gazdagít. Másfelől több témája csupán néhány törzshangból áll, megidézve a középkori ars novát, egyszersmind előrevetítve a XX. századi atonalitást. Mert a katolicizmus – ha visszaadjuk a szónak eredeti értelmét – nem a római pápa birodalmát, hanem az egyetemességet jelenti, amelynek része minden, amely esztétikai minőséget képvisel.

A nagy műben most a Liszt-év keretében megjelent új lemezt feltéve is gyönyörködhetünk. A Debreceni Kodály Kórus szívhez szóló énekét Karasszon Dezső orgonajátéka mennyei magasságokba emeli. A hírneves kántust Pad Zoltán vezényli.

www.marcziustizenotodike.hu - © 2010-2012 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!